

KINDEREN VAN DE STAAT

*Jeugdzorg
in ademnood*

Hélène van Beek

Nobel Boeken

Hélène van Beek, *auteur*

Hélène van Beek (1964) is onderzoeksjournalist. Zij werkt(e) onder meer als freelancer voor dagblad Trouw en voor Zembla en 'Witteman Ontdekt' (VARA-tv). Sinds 2010 maakt zij reportages voor Argos (onderzoeksjournalistiek VPRO-radio1). Daarvoor was zij achttien jaar verslaggever voor dagblad De Gelderlander.

Ook is zij medeauteur van *Krantenpauze*, een biografie over oud-hoofdredacteur Louis Frequin van dagblad De Gelderlander, die verscheen in 2017. Van Beek studeerde nieuwste geschiedenis en persgeschiedenis aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Ze volgde daarna de postdoctorale opleiding journalistiek voor academici. Hélène van Beek is lid van de Vereniging van Onderzoeksjournalisten (VVOJ).

De auteur werkte drie jaar aan *Kinderen van de Staat*. Ze interviewde vele jongeren en hun ouders, werknemers en deskundigen uit de jeugdzorg, alsmede jeugdrechtsadvocaten. Ze raadpleegde alle actuele onderzoeken en literatuur. Via een WOB-verzoek en gesprekken met belangrijke bronnen haalde ze geheime informatie naar boven over een omstreden aanbesteding voor gesloten jeugdzorg.

Jeugdzorg is een markt die wordt gedreven door perverse prikkels, zo wordt in dit boek duidelijk. Een markt waarin expanderen en geld boven het welzijn van de jongeren gaat. Een wereld waarin niet de waarheid en de beste zorg voorop staan. Inmiddels worden schandalen, zoals beschreven in dit boek, ook in de politiek openbaar gemaakt en besproken.

Hélène van Beek

**KINDEREN
VAN DE
STAAT**

*Jeugdzorg
in ademnood*

Nobel Boeken

ISBN 9789083060200

Dit boek is ook verkrijgbaar als:

e-book, ISBN 978-90-830602-1-7

Luisterboek, ISBN 9789462174375

Copyright © 2020 Nobel Boeken en H el ene van Beek

1ste druk oktober 2020

Nobel Boeken is een imprint van de Stichting Nobel

Postbus 43

3740 AA Baarn

KvK 41002062

www.nobelboeken.nl

Cover

Omslagillustratie: Canvas painting 5,5 x 10 mtr - Street artist Judith de Leeuw, JDL

Fotografie van model - Carla van de Puttelaar/ Canvas painting - Leo Veger

Video: Ravnikar Visuals

Facilitaire diensten: Stichting Getting Up

Foto auteur: Gerard Verschooten

Vormgeving omslag en binnenwerk: Guusje van Beek

Boekopmaak: Coco Bookmedia

Druk Wilco, Amersfoort

Producent project: Gerard Steijn

Uitgever namens Nobel: Rob Bakker

Uitgave mede mogelijk gemaakt door Fair Life Foundation

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, digitale kopie, op internet, geluidsdragers of welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

INHOUD

Voorwoord	7
------------------	----------

DEEL I - KIND VAN DE REKENING

HOOFDSTUK 1: KENNISMAKING	13
HOOFDSTUK 2: ZIEK SYSTEEM	18
HOOFDSTUK 3: DE PRAKTIJK	37
HOOFDSTUK 4: WAARHEID	52
HOOFDSTUK 5: WEGGERUKT	73
HOOFDSTUK 6: OPGESLOTEN	90
HOOFDSTUK 7: PUTJE	112
HOOFDSTUK 8: VIKINGMANNETJES	130
HOOFDSTUK 9: GEWELD EN COMMISSIES	147
HOOFDSTUK 10: TRAUMA'S	166
HOOFDSTUK 11: GENERATIES LANG	187
HOOFDSTUK 12: BLACK BOX	203
HOOFDSTUK 13: METEN IS WETEN	218

DEEL II - DESASTREUZE MARKTWERKING

HOOFDSTUK 14: TWEE REUZEN	233
HOOFDSTUK 15: HET ANDERE ANTONIUS	255
HOOFDSTUK 16: WAANZINNIGE GEVOLGEN	277
HOOFDSTUK 17: POLITIEK AAN ZET	296

Nawoord	313
----------------	------------

VOORWOORD

‘Hoe erg en schokkend het tot nu toe is wat ik lees; het is slechts een top van de ijsberg. Ik durf te beweren dat het gros van de jongeren, en ook ikzelf, van elk jaar, elke maand, week, dag en waarschijnlijk soms uren, ingrijpende ervaringen kan overleggen. Als Nederlanders alles te weten zouden komen wat er allemaal gebeurt (is) in jeugdinstituten, zou er gesproken worden over ernstige schending van de mensenrechten. Gelukkig wordt dit beetje bij beetje steeds meer en beter aan het daglicht gebracht. Dank je wel daarvoor.’

Dat appt een jonge man die is getraumatiseerd door zijn verleden in de jeugdzorg. Hij vertelt in *Kinderen van de Staat* hoe de bemoeienis van hulpverleners en zijn verblijf in een instelling hem kapot hebben gemaakt. Door over zijn ervaringen te vertellen, worden traumawonden bij hem opengereten. Maar hij wil per se dat de buitenwereld weet welke misstanden zich afspelen in de instellingen voor jeugdzorg.

Zijn verhaal is illustratief voor wat heel veel kinderen is aangedaan en jaarlijks nog steeds vele tienduizenden kinderen overkomt. Kinderen die vanuit een ‘reddersgeest’ bij hun ouders uit huis worden gehaald, en aan de zorg van anderen worden toevertrouwd; de zorg van voogden, jeugdbeschermers, of behandelaren en persoonlijke begeleiders in de tehuizen. Maar ze worden daarmee niet beschermd. Bijna alle kinderen raken daardoor onthecht en nog getraumatiseerder dan ze al waren. Hun leven ligt voorgoed in puin.

Dit boek gaat over jeugdzorg nu, van na de nieuwe Jeugdwet uit 2015. Maar ook over ‘oude’ ervaringen van jongeren en ouders met jeugdzorg. Ze komen overeen en zijn veelal niet goed. Kinderen en jongeren die uit huis worden geplaatst, gaan van crisisopvang naar gezinshuis, en van instelling naar instelling. Een jongere die in één jaar tijd op meer dan veertig verschillende plekken verblijft. Het gebeurt in ons land. Allemaal wachten ze op behandeling en velen krijgen in de tehuizen te maken met agressie en geweld.

Kinderen van de Staat gaat ook over een omstreden behandeling. Nederland is ‘kampioen opsluiten van kinderen’. Rond de drieduizend kinderen, die geen crimineel zijn, belanden jaarlijks in de zwaarste opvang die er is; in een gesloten instelling voor JeugdzorgPlus die in niets verschilt met een gevangenis. Zelfs zeer jonge kinderen komen daarin terecht.

Dit boek gaat ook over de jeugdzorgreuzen, de moloch-organisaties die steeds

groter willen worden. Het gaat over marktwerking, moordende concurrentie, over geld en macht. Alsmede over de chaos die is ontstaan door de nieuwe Jeugd-wet uit 2015 waardoor jeugdzorg van de provincies naar de gemeenten werd overgeheveld.

Het zou allemaal beter worden, maar de harde realiteit is dat deze decentralisatie van de jeugdzorg een verslechtering is. Die realiteit dringt zich met de dag meer op. Voor alle jeugdhulp zijn er lange wachtlijsten. Gemeentelijke wijkteams die de hulp moeten organiseren gaan ten onder aan bureaucratie. Jeugdzorg komt niet van de grond waardoor situaties escaleren.

De problemen van kinderen stapelen zich zó hoog op dat ze uiteindelijk vaak helemaal niet meer te helpen zijn. In de instellingen zitten jongeren die zulke complexe, vaak psychiatrische problemen hebben, jongeren die het zó slecht maken, dat ze geen uitweg meer zien. In 2019 pleegden er 15 kinderen zelfdoding in een instelling voor jeugdzorg, en 4 in een gesloten instelling. Het zijn schrik-barende cijfers.

De financiële situatie is eveneens rampzalig. Gemeenten dreigen failliet te gaan door de gierende tekorten op jeugdzorg. Organisaties vallen om omdat ze, zeggen ze, in de aanbestedingen worden uitgeknepen door de gemeenten die kiezen voor aanbieders met het laagste tarief. Jeugdzorg is keiharde business. De hulp voor kinderen wordt door de aanbestedende gemeenten in percelen en kavels aangeboden. Het gaat om 'prestatieafspraken' en over 'in- en uitstroom-profielen'.

In deze wereld gaat jaarlijks 3,75 miljard euro om. Meer dan 1 miljard daarvan gaat niet naar zorg, maar verdwijnt in het niets. Het gaat op aan 'apparaats-kosten' oftewel aan bureaucratie, en wordt niet aan zorg voor kinderen besteed. Bestuurders hebben riante salarissen.

Het wachten is op een parlementaire enquête over het falende systeem van de jeugdzorg, en de wegstrijkende – landelijke – overheid, zeggen deskundigen.

Wegkijken gebeurt ook bij het geweld en seksueel misbruik in de tehuizen, dat op grote schaal voorkomt. Drie commissies onderzochten de afgelopen tien jaar dit geweld en misbruik dat door de instellingen zo veel mogelijk onder het tapijt wordt geveegd. Drie keer was het schrikken toen deze rapporten versche-nen. Driemaal kwamen er excuses van de verantwoordelijken, onder wie minister Hugo de Jonge van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS).

Maar er komt geen verbetering; de situatie in instellingen verslechtert juist door de huidige chaos in de jeugdzorg. Geweld en seksueel misbruik nemen weer toe. Twee recente misstanden, een begeleider die een kind bijna wurgt en een

groepsverkrachting onder jongeren in een gesloten instelling, zijn daarvan verdrietige illustraties in dit boek.

Ook de waanzin van het aanbesteden van jeugdzorg wordt met een pijnlijk voorbeeld zichtbaar in *Kinderen van de Staat*. Achttien gemeenten in de regio Noord-Holland Noord wilden andere, maar vooral goedkopere, gesloten jeugdzorg. De expanderende Rotterdamse organisatie Horizon won met een gelikt verhaal over een vernieuwend alternatief deze aanbesteding. Antonius in Bakkum, een gesloten instelling voor jongeren met complexe problemen in een afbraakpand, is daarvan het trieste resultaat. Er zijn zelfs vermoedens dat de aanbesteding frauduleus verliep. Niemand maakt een einde aan deze fel bekritiseerde situatie; de betrokken gemeenten niet, de inspectie niet.

In de jeugdzorgsector werken veel mensen keihard, met hart en ziel. Maar ze krijgen vaak niet de ondersteuning en de (financiële) waardering die ze zouden verdienen. Een van de redenen waarom er zo'n schrijnend tekort is aan gekwalificeerd personeel.

Opvallend veel personen wilden meewerken aan *Kinderen van de Staat*, maar durfden opvallend vaak alleen *off the record* te spreken of onder een pseudoniem. (Oud-)medewerkers in de jeugdzorg vrezen voor nadelige gevolgen, ook al hebben ze inmiddels elders een baan. Kinderen en hun ouders zijn bang dat ze voor de rest van hun leven zijn gestigmatiseerd als ze onder de eigen naam worden genoemd.

Kinderen van de Staat geeft een indringende inblik in de wereld van de jeugdzorg en kon verschijnen omdat de stichting *Fair Life Foundation* de urgentie inzag van onderzoek naar misstanden die er zijn. Daar past dank. *Fair Life Foundation* maakte de uitgave van *Kinderen van de Staat* financieel mogelijk en bestuurder Gerard Steijn bewaakte het proces op zorgvuldige wijze.

Grote dank gaat ook uit naar *street artist* Judith de Leeuw, een van de *Kinderen van de Staat*.

Judith maakte het indrukwekkende kunstwerk voor het omslag van het boek: een jonge vrouw, getraumatiseerd en gepijnigd door mishandelingen in een gesloten instelling.

Hélène van Beek

Nijmegen, augustus 2020

KENNISMAKING

Tim

Roerloos ligt Tim op de bank. Een marathoninterview over mishandeling en verwaarlozing, over een leven in een pleeggezin en in een instelling voor jeugdzorg in Deelen is abrupt gestopt omdat hij knock-out raakte. Praten over zijn traumatische ervaringen is Tim te veel geworden. Daarvoor sprak hij wartaal en minutenlang in het Engels. Gevolg van stress.

Tim is nog geen 30, maar hij loopt met een stok vanwege pijn in zijn lichaam. Die is mede veroorzaakt door de trauma's die hij opliep na mishandeling in zijn jeugd.

Tim is klein van stuk, heeft halflange haren en is gekleed in vestje, spijkerbroek en gympen. Tijdens het interview in zijn appartement loopt hij regelmatig naar de afzuigkap waaronder hij, leunend tegen het aanrecht, staat te roken.

Tim is een van de geïnterviewden voor *Kinderen van de Staat* waarin jongvolwassenen vertellen hoe hun leven is verwoest nadat ze weggerukt werden uit hun gezin en moesten wonen in tehuizen. Er is te veel gebeurd. Tim maakt het uiterst slecht en is 'levensmoe'.

In Nederland wonen 46.000 kinderen niet bij hun vader en moeder. Ze verblijven in een gezinshuis of in een instelling voor jeugdzorg. Voor hun eigen bestwil, wordt gezegd.

Nederland staat daarmee op eenzame hoogte in Europa op het gebied van 'uit huis plaatsen' van kinderen, maar dan in negatieve zin. Er is geen ander land bekend waar zó veel kinderen in een tehuis of instelling wonen.

Het is het gevolg van de manier waarop we het jeugdzorgstelsel hebben ingericht. Vanuit een 'reddersgeest-mentaliteit', vanuit gewoonte, vanwege machtsdenken van jeugdzorgmedewerkers, worden kinderen bij ouders weggehaald. Omdat ouders hen (zouden) mishandelen, omdat zij niet voor hun kinderen zouden kunnen zorgen. Of vanwege het gedrag van de kinderen, waardoor zij een gevaar zijn voor zichzelf of voor hun omgeving.

Enkele duizenden kinderen, tot wel drieduizend, belanden jaarlijks in de meest zware vorm van opvang; een gesloten instelling oftewel de JeugdzorgPlus. De verhalen van personen die naar deze instellingen moeten, zijn onthutsend eensluidend. De politie tilt hen 's nachts van hun bed of plukt ze van het school-

plein vandaan en voert ze in arrestantenbusjes af. De verhalen gaan allemaal over eenzaamheid, over gebrek aan vertrouwen, agressie en geweld. Ze gaan over de horror van de gesloten instellingen, waar ze kinderen fixeren en fouilleren. Over een gevangenisregime, over scheurhemden en isolatiecellen. Over drugs die daar op grote schaal verkrijgbaar zijn en over weglopen. Over zelfdoding of pogingen daartoe.

Ze gaan óók over het ontbreken van de juiste behandeling of (goed) onderwijs én over het feit dat niemand ooit naar ze heeft geluisterd. De Raad voor de Kinderbescherming niet, kinderrechtters niet; degenen die verantwoordelijk waren voor het uit huis plaatsen en soms zelfs voor het opsluiten. Voogden, therapeuten, begeleiders en mentoren luisterden evenmin.

Ook de verhalen van de jongvolwassenen over hun leven ná de instelling lijken angstwekkend op elkaar. Ze halen bijna nooit hun schooldiploma, raken aan de alcohol of de drugs of zijn gokverslaafd. Ze hebben zelden een stabiele relatie of werk. Een groot deel heeft al héél jong een kind. Ze vertrouwen niemand, zijn depressief of zelfs suïcidaal. Allemaal zijn ze getraumatiseerd. Er figureren veel jongeren en ouders in dit boek. De hoofdpersonen zijn echter Tim, Babs, Jason, Nola, Patricia, Vanessa en Judith. Ze zijn allemaal getekend of getraumatiseerd door jeugdzorg. Zij zijn de Kinderen van de Staat.

Babs

.....
'Nederland staat op eenzame hoogte op het gebied van uit huis plaatsen.'
.....

Babs is 17 als ik haar de eerste keer spreek. Ze heeft geprobeerd zich te verhangen aan een zelfgehaakt koord in een gesloten inrichting in Zetten. Ze is dan net verhuisd naar een appartement van de RIBW in Arnhem, een organisatie die jongeren begeleidt bij zelfstandig wonen. Het appartement is afgeleefd. Kapotte deuren, keukenkraan stuk, de vuile vaat van de vorige bewoner staat er nog.

Babs kwam in de gesloten instelling terecht nadat haar vader was overleden, haar moeder haar had mishandeld en ze vervolgens agressief en suïcidaal werd. Ze sneed zichzelf, dealde en raakte verslaafd aan alcohol en drugs. Babs zat eerder in gezinshuizen en in een crisisopvang. Tot slot belandde ze in een instelling voor JeugdzorgPlus, zoals de gesloten inrichtingen eufemistisch worden genoemd.

Babs kan het verhaal over haar ervaring in de jeugdzorg vertellen omdat een beveiliging net op tijd ontdekte dat ze zichzelf wilde ophangen. Deze oplettende man redde haar leven.

Babs woont nu niet meer in het haveloze appartement. Ze leeft samen met haar vriend en kreeg met hem, net 19 jaar oud, een dochtertje.

Jason

Jason zat in dertien maanden tijd op vijf verschillende plekken, waaronder een psychiatrische kliniek en de gesloten instellingen voor jeugdzorg in Harreveld en Hoenderloo. Hij heeft te maken gehad met meer dan vijftig hulpverleners.

Ik spreek hem voor het eerst, dan 20, in Diemen. Ook in een complex voor beschermd wonen, gebouwd van op elkaar gestapelde containers. Zijn langgerekte appartement op de onderste verdieping is donker en clean. Op tafel staat een doos met tissues met de tekst van de popsong: 'It's my party and I cry if I want to'. Jason werd jarenlang mishandeld door zijn alcoholistische vader en zijn verstandelijk beperkte broer.

Het is warm, maar Jason heeft een pet op en draagt lange mouwen en een lange broek. Zijn armen en benen zitten vol littekens van het snijden, en die wil hij liever niet tonen.

Jason is ook een boegbeeld; hij strijdt tegen misstanden in de jeugdzorg. De welbespraakte Jason komt goed over in de media. Maar schijn bedriegt. Diezelfde Jason is er regelmatig zéér slecht aan toe.

NOLA

Nola, 14 als ik haar spreek, zit nog in de gesloten instelling het Transferium in Heerhugowaard. Ze is voor de tweede keer met verlof. Ik ontmoet haar, samen met haar moeder, in een grand café. Nola ziet eruit zoals pubermeisjes eruitzien, met de haren in een knot strak op haar hoofd. Nola heeft mooie ogen. Ze is wat timide en spreekt zacht. Het is de bedoeling dat Nola over ruim een maand definitief de instelling verlaat.

Nola hield het thuis voor gezien. Haar ouders waren verzeild geraakt in een vechtscheiding. Alle aandacht ging uit naar haar broer, die volgens moeder 'onhoudbaar gedrag' vertoonde. Die werd eerder al uit huis geplaatst.

Nola zwierf 's nachts rond, slikte xtc-pillen, blowde en dronk alcohol. Nola vertelt luchtig over het *chillen* op straat en het hangen in het winkelcentrum met haar vrienden.

Geëmotioneerd spreekt ze over het geweld in de inrichting. Gepleegd door de jongeren zelf, maar vooral door de medewerkers die intimideren, die jongeren met meer man tegelijk vastpakken en naar de isoleercel sleuren.

Patricia

Patricia kan haar ervaringen over opsluiting niet delen, want zij leeft niet meer. Ze pleegde zelfdoding in de gesloten instelling voor jeugdzorg in Hoenderloo. Ik spreek haar ouders Lucia en Gerard. Sympathieke mensen.

Op Facebook is nog te zien hoe Patricia eruitzag. Haar profiel is niet verwijderd. Volle lippen, donker haar en sprekende ogen. Vrolijke foto's van Patricia en vriendinnen met bloemenkransen in het haar. Maar ook een foto met Patricia's hand in het verband.

Haar ouders vertellen tegen welke muren ze opliepen, op zoek naar de juiste hulp voor hun dochter met psychiatrische problemen. De getraumatiseerde en suïcidale Patricia kreeg in de provincie Zeeland, waar ze woonde, vier jaar lang geen adequate hulp.

Uiteindelijk vonden haar ouders wel een geschikte behandelplek, dachten ze. De Smaragd, van een gesloten instelling voor jeugdzorg in het Gelderse Kop van Deelen. Op een kleine groep, toen nog maar kort geleden geopend, voor kinderen met zeer complexe problematiek. Dáár pleegde Patricia, zes weken na aankomst, op 15-jarige leeftijd zelfdoding door zich op te hangen aan een schoenveter.

VANESSA

Vanaf haar zesde bemoeide jeugdzorg zich met Vanessa. Ze is 31 als ik haar opzoek. Vanessa is gokverslaafd en heeft last van depressies. Ze woont in een kleine arbeiderswoning. Het staat vol en er hangen zware gordijnen. Vanessa krijgt tijdens het interview telefoontjes. Ze runt een 'privésauna' die dag en nacht te huren is, en ze moet bereikbaar zijn. Tijdens het gesprek rookt ze meermalen vanuit de deuropening een sigaret. Een blikje Redbull energiedrank staat op tafel.

Haar moeder was alcoholiste. Vader was verslaafd aan cocaïne, hij was gewelddadig en werd vermoord. Vanessa belandde uiteindelijk in de gesloten jeugdzorg in Zetten en in Harreveld. Ze raakte op haar zeventiende zwanger, zat kort in de prostitutie en werd door haar verschillende partners mishandeld. Vanessa werd zelf agressief. Eén vriend stak ze met een schilmesje neer.

Vanessa heeft twee kinderen, die óók weer problemen hebben. Ze is sinds kort gelukkig getrouwd en woont in een fijner huis. Maar ze is óók nog steeds getraumatiseerd.

JUDITH

Judith is 22 tijdens het eerste interview. Ze belandde als slotstuk van een chaotische periode in een gesloten jeugdinstelling in Zeist. Ze was niet crimineel, maar zat voor haar gevoel tóch in een gevangenis.

Ik spreek haar in haar ruime appartement in de Bijlmer. Ze is er blij mee. De tafel ligt bezaaid met spullen en de asbakken zijn vol. Judith verbleef ‘slechts’ enkele maanden in de gesloten instelling, maar dat heeft desondanks traumatische sporen nagelaten.

Als enige van de geïnterviewden heeft Judith haar toekomstideaal verwezenlijkt. Ze is *street artist*. Judith krijgt over de hele wereld opdrachten om gebouwen te beschilderen. In Amsterdam portretteerde ze op een gevel de legendarische Joodse zangeres Amy Winehouse, die jong aan een alcoholvergiftiging overleed.

Het kunstwerk dat Judith voor *Kinderen van de Staat* maakte, een gepijnigd meisje op een doek van 5,5 bij 8,5 meter, werd in New York bekroond; het is uitgeroepen tot een van de tien meest kunstzinnige *street art*-werken ter wereld.

Door haar persoonlijke verhaal te vertellen, en met dit kunstwerk, levert Judith haar aandeel in de strijd tegen het onrecht van het opsluiten van onschuldige jongeren. Ze maakte het voor de Kinderen van de Staat.

ZIEK SYSTEEM

‘Dank voor uw bericht, mooi te zien dat er nog steeds aandacht is voor onze ‘zorg om de jeugdzorg’. De problematiek is hardnekkig en langdurig; dat stemt ons hier op kantoor elke dag weer verdrietig. Doch zoals het goede Rotterdammers betaamt stropen we de mouwen steeds weer op en houden we vol. Het lijkt alsof een deel van onze maatschappij wegkijkt, terwijl het gaat om de toekomst van kinderen, en dus de toekomst van onze maatschappij. Inmiddels werk ik 36 jaar in ‘deze branche’. Zorgwekkender dan nu heb ik het niet meegemaakt.’

Was getekend: jeugdrechtsadvocaat Marjolein Rietbergen van *Meesters aan de Maas*, een maatschappelijk bewogen advocatenkantoor in Rotterdam. Rietbergen uit op de website van het kantoor in een brandbrief haar zorgen over de jeugdzorg met het stuk *Kinderen, hun verhalen uit mijn dagelijkse praktijk*. Wanneer Rietbergen wordt gevraagd of daaruit wat schrijnende casussen mogen worden geciteerd, komt zeer snel bovenstaand antwoord terug. Ze is blij met aandacht voor het falende jeugdzorg systeem. Dit zijn enkele voorbeelden uit haar praktijk:

‘7 is zij, 7 jaar jong, al oud...7 jaar leven in diverse huizen, zonder ooit een thuis te hebben gehad. Een verslaafde moeder, gewelddadige stiefvader. Een klein meisje, met volwassen ogen die te veel geweld hebben gezien. Een bang meisje ook, dat haar angst overschreeuwt en om zich heen slaat op een manier die weer angst opwekt. Wat moeten ze met haar? Ze gooit ramen in, dreigt met een stuk glas, gooit haar babyzusje van de commode... Naar een instelling gaat ze. En daarna naar nog een. Maar het lukt niet. Gesloten jeugdzorg wordt voor haar gevraagd, maar er is geen plek. Ze mag op de wachtlijst. 7 jaar.’

‘13 jaar, een goed stel hersens, CITO-score VWO-niveau. ‘Die komt er wel’, maar waar...? Zonder duidelijk aanwijsbare reden wilde zij niet verder leven, flipte zij totaal. Waarom? Ze moet onderzocht worden, wachtlijst. Ze moet opgenomen worden, wachtlijst. JeugdzorgPlus, een fraaie benaming. Gevangenishek en visiteren.’

‘Tweeling van 15, problemen. Hulpverlening komt niet zomaar van de grond. De ongetwijfeld goedbedoelende rechter wijst het verzoek tot ondertoezichtstelling toe. ‘Ach, zo’n steuntje in de rug is toch alleen maar voor uw bestwil.’ De wachtlijstgezinsvoogd laat weten dat het gezin op de wachtlijst staat. Mooi. Maar een

wachtlIJst houdt geen rekening met kinderen die nu denken gewoon verder te kunnen gaan. De ene gaat het prima, maar de ander zakt weg. Dan komt de eerste echte gezinsvoogd, die helaas ziek wordt en wordt vervangen na enige weken door de tweede gezinsvoogd, een aardige mevrouw die zwanger is en vrij snel met zwangerschapsverlof gaat, gedurende welk verlof een vervangend gezinsvoogd bereikbaar is. Op de zitting wordt die vervanger vervangen, in verband met de vrije dag van de vervanger, door een vervanger.'

Advocaat Marjolein Rietbergen sluit haar brandbrief als volgt af:

'Kinderen hebben geen boodschap aan wachtlijsten of indicatiebesluiten, aan papierwinkel of procedures. Kinderen, zij zijn onze toekomst, verdienen de juiste behandeling op de juiste plek, als het even kan in hun gezin. Een zichzelf respecterende maatschappij dient zich het belang van haar jonge burgers aan te trekken, geen genoegen te nemen met wachtlijsten, falende zorg, overmatige bureaucratisering en gezinsvoogden die amper toekomen aan hun echte werk. Het kind in ons, het kind dat wij allen geweest zijn of zouden hebben kunnen zijn, ONZE kinderen verdienen onze zorg: vastpakken en niet meer loslaten. Brandbrief geblust? Welnee, wat mij betreft dient het vuur in ons allen, om te blijven gaan voor het belang van al die kinderen, NIMMER geblust te worden.'

Het vuur wordt niet geblust. De inspecties van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en van Justitie en Veiligheid (JenV) komen begin november 2019 bijvoorbeeld met het rapport *Kwetsbare kinderen onvoldoende beschermd*. Het bevestigt alle zorgen, zoals ook geuit door deze Rotterdamse jeugdrechtsadvocaat. Het gaat vooral over kinderen die bedreigd worden in hun ontwikkeling. Ze worden mishandeld of verwaarloosd of zijn een gevaar voor zichzelf of voor hun omgeving. Deze kinderen en jongeren worden door een kinderrechtster onder toezicht gesteld (ots) zoals dat heet. Of uit huis geplaatst.

De jeugdbescherming die zich na een uitspraak van de rechter over een kind ontfemt, moet nu zware hulp gaan organiseren. Maar die komt zeer vaak niet of te laat van de grond omdat zij voor bijna alles, bijna overal, op lange wachtlijsten stuit. De inspecties vinden dat dit niet langer kan. Hun geduld is op. Ze schrijven dit:

'De inspecties zien dat de meest kwetsbare kinderen en hun gezinnen op achtereenvolgende wachtlijsten terechtkomen bij het wijkteam, Veilig Thuis, de Raad voor de Kinderbescherming, instellingen voor jeugdbescherming en jeugd-reclassering en de gespecialiseerde hulp. Kinderrechtsters, cliënten, jeugdbeschermers en betrokken instellingen luiden de noodklok over de wachtlijsten. De hele

jeugdbeschermingsketen staat maximaal onder druk.’

Opvallend is dat de verantwoordelijke ministers Hugo de Jonge van VWS en Sander Dekker van JenV in een geregisseerde actie, exact op dat moment, eveneens met een eigen rapport komen. Er is niet alleen extra geld nodig, meer dan 1 miljard tot en met 2021, om allerlei wachtlijsten terug te dringen. Volgens de ministers is er ‘ook een betere organisatie van het jeugdstelsel nodig om de beloften van de Jeugdwet te kunnen inlossen.’

Ze willen een stelselwijziging dus. De ministers focussen op hulp die nu niet van de grond komt voor kinderen met zware psychiatrische problemen, kinderen die suïcidaal zijn of een levensbedreigende eetstoornis hebben. Daarover komen ook alarmerende berichten in de media. De twee ministers willen, om dit probleem op te lossen, het jeugdzorgstelsel deels op de kop zetten door een niet vrijblijvende manier van ‘(boven)regionaal samenwerken van gemeenten’ af te dwingen. Ze draaien met deze maatregel de decentralisatie van de jeugdzorg, die in 2015 vorm kreeg en waarover het in *Kinderen van de Staat* uitvoerig gaat, deels terug.

DIAGNOSE

Toen de nieuwe Jeugdwet was ingevoerd, werden gemeenten zowel inhoudelijk als financieel verantwoordelijk voor alle vormen van jeugdhulp. Ook voor de geestelijke gezondheidszorg (ggz) oftewel de kinderpsychologie en de specialistische kinder- en jeugdpsychiatrie. In de aanloop naar de nieuwe Jeugdwet wezen zeer veel deskundigen, kinderpsychiaters voorop, al op het grote gevaar van het overhevelen van de geestelijke gezondheidszorg voor kinderen naar gemeenten. Omdat het een medisch specialisme is, en dus geen taak voor gemeenten mag en kan zijn.

Kinderpsychiatrie bij de gemeenten neerleggen was een kardinale fout, een ‘weeffout in de wet die nu tot veel ellende leidt’, vindt ook Douwe Jan Elzinga, hoogleraar Staatsrecht aan de Rijksuniversiteit Groningen:

‘Mijn stelling is vanaf 2015 geweest: Dit is een zó kwetsbare en ingewikkelde materie. Dit hoort helemaal niet bij gemeenten. Met name specialistische jeugdzorg, daar mag je eigenlijk geen politiek op bedrijven. Dat is gewoon deskundigenwerk.’

Maar er wordt met betrekking tot jeugdzorg wél politiek bedreven. In de gemeenten van Nederland en door de organisaties voor jeugdzorg. Kinderen ontvangen daardoor geen, te laat of niet de juiste zorg. Terwijl ouders wanhopig op zoek zijn naar hulp. Ze worden van het kastje naar de muur gestuurd omdat er wordt gediscussieerd over op welke plek een kind moet worden geholpen: bij

'gewone' jeugdhulp, oftewel 'opvoedhulp', of in de ggz.

Volgens kinderpsychiater Peter Dijkshoorn, bestuurder bij Accare, een grote instelling voor geestelijke gezondheidszorg voor kinderen in het noorden en het midden van het land, worden kinderen 'rondgepompt' omdat instellingen voor jeugdzorg of gehandicaptenzorg of voor psychiatrie menen dat zij niet de juiste hulp kunnen bieden:

'Er worden kinderen vanuit de psychiatrie over de schutting naar de groep lvb [licht verstandelijk beperkt red.] gegooid. 'O jee, nee, kunnen we hier niet: lage intelligentie,' wordt er dan gezegd. Vanuit de lvb worden ze over de schutting naar de psychiatrie gegooid. Want gelukkig: de intelligentie is nét hoog genoeg, en het is echt psychiatrie. En tussen de jeugdzorg en de psychiatrie is dat ook zo.'

Dijkshoorn stopt als bestuurder bij Accare en gaat zich als 'Landelijk ambassadeur lerend jeugdinstel' inzetten voor verbetering van de jeugdhulp. Dat doet hij namens de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), de koepelorganisatie van alle gemeenten in Nederland die sinds 2015 voor jeugdhulp verantwoordelijk zijn.

Dijkshoorn is een bevlogen man. Eén van de zaken die hij wil aanpakken, is dat hokjesdenken in de jeugdzorg. Kinderen moeten nu, om financiële of om andere redenen, worden ondergebracht in één bepaalde categorie. Bijvoorbeeld van gedrags- of opvoedproblemen of van een psychiatrische stoornis. Als ze niet in één hokje passen, wordt gesteld dat de kinderen 'te complex' zijn om op een bepaalde plek te worden behandeld. Het is een verkeerde methode, meent psychiater Dijkshoorn.

De belangrijkste reden voor het feit dat kinderen en jongeren, vooral in de instellingen voor jeugdzorg, nu regelmatig niet goed worden geholpen is, volgens hem, dat er geen of geen goede diagnoses worden gesteld. Dat heeft vaak ook weer een financiële reden, want goed onderzoek doen is duur. Of het kan om organisatorische redenen niet, zoals door het gebrek aan gekwalificeerd personeel. Dit ontbreken van – juiste – diagnoses leidt tot slechte jeugdzorg, stelt Dijkshoorn:

'Als je in een instelling komt waar eigenlijk geen deugdelijke analyse onder het probleem ligt, dan houdt het gewoon op.'

.....
*'Decentralisatie
is een
gelegenheids-
oplossing om
te bezuinigen
en niets anders
dan dat.'*
.....

TECHNISCH FAILLIET

Veel verhalen over haperende jeugdzorg dus. Het is opvallend dat de instanties en medewerkers in de jeugdzorgsector en de verantwoordelijke gemeenten zelf, niet de klok luiden over het feit dat ze geen adequate zorg (kunnen) verlenen. Maar wel voortdurend, en eigenlijk allemaal, wijzen op de grote financiële problemen, zelfs miljoenstekorten, die ze ten gevolge van de jeugdzorgplicht hebben.

Volgens eerder genoemde hoogleraar Staatsrecht Douwe Jan Elzinga is de overheveling van de jeugdzorg naar gemeenten niets anders dan een ordinare bezuinigingsmaatregel geweest. Die bezuiniging bedroeg 15 procent op het totale budget van meer dan 3 miljard euro voor jeugdzorg.

Elzinga licht toe wat er destijds gebeurde. Nederland moest in 2012 van 'Brussel' 30 miljard bezuinigen om zo het begrotingstekort te verkleinen. De gemeenten, de VNG, hebben toen de jeugdzorg maar al te graag op zich genomen omdat ze dachten dat ze het beter konden doen dan de provincies die het op dat moment nog onder zich hadden. Elzinga:

'De VNG wilde graag veel taken. Ze hebben al die tijd gezegd: 'De gemeente is de eerste overheid. Dichtbij. Die kunnen veel meer maatschappelijke problemen oplossen.' De vakdepartementen die deze bezuinigingen moesten realiseren, VWS en JenV in dit geval, hebben op een gegeven moment gedacht: Als ze dat willen, dan gooien we dat over de schutting. Met daarbij een grote bezuinigings-taakstelling en dan zijn wij ervan af.

Maar vanaf het begin heb ik gezegd: 'Dit is een gelegenheidsoplossing om te bezuinigen en niets anders dan dat.' Draai dit gewoon terug want het gaat niet goed.'

De decentralisatie van de jeugdzorg was, volgens Elzinga, om meer redenen een misser. Ook burgers die niet met jeugdzorg te maken hebben, ondervinden volgens hem nu te veel nadelige gevolgen van alle jeugdhulptaken die bij de gemeenten op het bordje terecht zijn gekomen:

'De gemeenten gaan failliet door de jeugdzorg. De tekorten zijn nu zó groot dat allerlei andere taken gewoon niet goed meer kunnen worden uitgevoerd. Eigenlijk zijn heel veel gemeenten technisch failliet. Als dat zo doorgaat de komende jaren, worden de tekorten alleen maar groter. Dan hebben we met z'n allen een groot probleem.'

Staatsrechtgeleerde Elzinga vindt dat er moet worden ingegrepen:

'De jeugdzorg is er niet beter op geworden. Integendeel. Hier is een zó groot probleem ontstaan, dat we iets moeten doen. De specialistische jeugdzorg moet in ieder geval weer bij de gemeente worden weggehaald.'

Maar het moet vooral niet in regionaal verband worden geregeld, zoals de ministers willen, stelt deze Groningse hoogleraar. Volgens Elzinga moet de zorg bij ernstige problemen, de specialistische jeugdzorg, net als voor 2015 het geval was, weer worden teruggegeven aan de zorgverzekeraars, aan artsen. Als er nieuwe regionale organisaties voor complexe jeugdzorg komen, wordt er wéér een laag gecreëerd die ongrijpbaar is:

‘We hebben daar geen enkele invloed op. Het wordt eerder erger dan beter. Niemand controleert er dan. Dit gaat over heel kwetsbare kinderen. Het is volkomen onverantwoord om dat regionaal te organiseren.’

ALARMEREND

De discussies en de veranderingen in de jeugdzorgsector herhalen zich. Er is de afgelopen decennia vaker een wijziging van het jeugdzorgstelsel geweest. Telkens moest het anders, beter en minder gecompliceerd. Efficiënter ook. Maar geen enkele stelselwijziging leidde tot de gewenste betere jeugdhulp.

Tot 2015 was bijna alle jeugdzorg de verantwoordelijkheid van provincies. Het werd daarna overgeheveld naar gemeenten met de gedachte dat die eenvoudiger, met korte lijntjes, en dus ook goedkoper jeugdhulp konden bieden. Omdat ze dichter bij de burgers zouden staan en gezinnen beter in het vizier hebben. Gemeenten zouden zo ook verschillende problemen in gezinnen tegelijkertijd kunnen aanpakken. Zoals schulden, verslavingen, opvoedproblemen, verwaarlozing of mishandeling van kinderen.

Maar de doelstellingen van de laatste verandering, de decentralisatie die in de Jeugdwet van 2015 werd geregeld, worden bij lange na niet gehaald. En dat wordt met de dag meer en schrijnender duidelijk. De vele en lange wachtlijsten en het uitblijven van de juiste hulp, met soms dramatische gevolgen zijn daarvan het bewijs.

Gemeenten hebben verder miljoentekorten door de jeugdzorg, en de organisaties die de jeugdzorg aanbieden verkeren dikwijls zelf ook in financiële problemen. Als belangrijkste reden daarvoor geven zij aan dat de gemeenten hen te weinig voor hun diensten betalen.

Feit is dat zo'n kwart van de instellingen voor jeugdhulp inderdaad verlies lijdt. Tientallen organisaties dreigen op korte termijn failliet te gaan. Met name de organisaties die kinderen behandelen met zware – psychiatrische – problematiek lopen gevaar. Het gaat om organisaties die hulp bieden aan kinderen met trauma's, met eetstoornissen, met een autismespectrumstoornis (ASS), of met ernstige gedragsstoornissen. Dit zijn de problemen waarvoor organisaties langdurige en dure zorg moeten leveren.

APPARAATSKOSTEN

Sinds 2015 wordt er ook niet minder, zoals beoogd, maar juist méér jeugdzorg verleend dan ooit. Gemeenten geven daarover deze cijfers: twintig jaar geleden kreeg 1 op de 27 kinderen jeugdhulp, nu is dat 1 op de 8. De kosten rijzen daarvoor overal de pan uit. Gemeenten kampen met miljoenentekorten, de gemeente Den Haag heeft zelfs een tekort van 35 miljoen.

Het is tegelijkertijd lastig te achterhalen wat er nu precies onder die jeugdzorg wordt verstaan. Omdat tegenwoordig alles jeugdhulp wordt genoemd. Huiswerkbegeleiding, hulp bij dyslexie of bij agressie. Paardentherapie. Ook behandeling van zwaar psychiatrische aandoeningen als persoonlijkheidsstoornissen, eetstoornissen of suïcidaliteit, en opnames in een psychiatrisch ziekenhuis of een gesloten instelling, vallen onder jeugdzorg.

Er is nog een alarmerende ontwikkeling. Ongeveer een derde, meer dan 1 miljard euro van de 3,75 miljard die aan jeugdzorg wordt besteed, gaat op aan zogeheten ‘apparaatskosten’. Het was adviesbureau Berenschot dat najaar 2019 dit onthutsende percentage van 30 procent aan verspild jeugdzorggeld openbaarde. Het beschikbare budget voor kwetsbare kinderen gaat grotendeels op aan regels, regelaars, bureaucratie en ambtenaren. Brancheorganisatie Jeugdzorg Nederland beweert ervan geschrokken te zijn dat ruim 1 miljard gaat naar apparaatskosten oftewel ‘administratieve wirwar’. Maar het kan eigenlijk voor niemand een verrassing zijn, zegt onderzoeker Wouter Poels van Berenschot: ‘Dit bevestigt voor véél mensen wat ze al dachten.’

Jeugdzorg is namelijk een wereld geworden van veel administratie. Voor grote instellingen is dit ergerlijke ballast. Voor kleine organisaties en zelfstandige hulpverleners, veelal psychologen en kinderpsychiaters of andere therapeuten, is het onoverkomelijk. Voor hen is deze tijdrovende bureaucratie regelmatig uiteindelijk de doodsteek. Zij stoppen met hun praktijk, of behandelen alleen nog particulieren die de rekening zelf betalen. Zo bevrijden de ‘kleintjes’ zich van de enorme rompslomp die nodig is om de geleverde zorg vergoed te krijgen. Een in trauma’s gespecialiseerde psycholoog zei in het digitale blad *De Correspondent*: ‘Ik was alleen maar bezig met bureaucratisch geneuzel. Ik ben acht weekenden bezig geweest met één factuur.’

Peer van der Helm, lector Residentiële Jeugdzorg aan de Hogeschool Leiden, en expert op het gebied van de kwaliteit van instellingen voor jeugdzorg in Nederland, wijst op de nadelige gevolgen van de gigantische administratie waartoe al die instellingen zijn veroordeeld:

‘Er zitten echt hele batterijen medewerkers de flauwekul van die gemeenten in

te vullen. En het moet elk jaar weer opnieuw. En het geldt dat eigenlijk voor die kinderen was, gaat bij de instellingen naar de bureaucratie.'

'BUREAUCRATISCHE NACHTMERRIE'

Dat er zulke astronomische bedragen naar bureaucratie gaan, is wederom een direct gevolg van de nieuwe Jeugdwet. Vanaf het moment dat alle 355 gemeenten in ons land verantwoordelijk werden voor jeugdhulp zijn ze er, allemaal op hun eigen manier, voortvarend mee aan de slag gegaan. Veel gemeenten zijn zogeheten sociale wijkteams gaan inrichten, al heten ze overal anders. Klip en klaar is dat daar zeer veel geld naartoe gaat. Deze teams regelen feitelijk álles op het gebied van jeugdhulp. Ze beslissen of en, zo ja, welke zorg een kind, jongere of gezin nodig heeft. Ze gaan na of die zorg geleverd kan worden, ze bepalen wie de zorg gaat leveren en of die door de gemeente wordt vergoed. Al dat werk van die wijkteams leidt niet noodzakelijkerwijs tot goede jeugdhulp, maar wel tot gigantische bureaucratie.

Dagblad *De Gelderlander* schreef in november 2019 over de wanprestatie die wordt geleverd door de sociale wijkteams van de organisatie Sterker in Nijmegen. Boven het artikel stond de kop 'Wijkteams blijken bureaucratische nachtmerrie, hulp moet op de schop.' Inwoners moeten soms wel tien maanden wachten voordat ze zelfs maar een 'keukentafelgesprek' kunnen voeren waarin het wijkteam onderzoekt welke zorg nodig is, die vervolgens door de gemeente moet worden vergoed. Het Nijmeegse college concludeerde dat het een faliekante mislukking was.

Om jeugdhulp te kunnen aanbieden, moeten gemeenten die inkopen. En die inkoop leidt weer tot ingewikkelde, tijdrovende en dus kostbare processen. De aanbidders op hun beurt hebben in elke gemeente te maken met andere procedures en formulieren. Minister Hugo de Jonge van VWS uitte in juni 2019 daarover aldus zijn zorgen in het artsensblad *Medisch Contact*:

'We hebben zorginstellingen die door hun schaalgrootte moeten werken met twintig tot dertig, soms wel tot veertig gemeenten. Sommige gemeenten hebben wel drie- tot zelfs vierhonderd zorgpartijen gecontracteerd. Dat is waanzinnig veel, niet nodig en er is niet op te sturen.'

Het kan nog erger. Zoals in de regio Centraal Gelderland, waartoe Arnhem behoort. In deze regio kopen elf gemeenten samen de zorg in. Arnhem had in het *centrale inkoopstelsel* in het 'sociaal domein' te maken met 700 aanbidders. Daarvan leveren 330 organisaties jeugdzorg. Met alle aanbidders moeten de gemeenten afzonderlijke contracten afsluiten. Dat is onwerkbaar en dus pakt deze regio

het voortaan anders aan. De woordvoerder van de gemeente Arnhem:

‘Bij de nieuwe inkoop gaan we kwaliteitseisen stellen, waardoor het aantal gecontracteerde zorgaanbieders fors zal afnemen.’

Voor de organisaties betekent meedoen aan aanbestedingen en de vele contracten die ze met verschillende gemeenten moeten afsluiten, óók een enorme bureaucratie. Vrank Post, directeur van het Transferium, de gesloten instelling voor jeugdzorg in het Noord-Hollandse Heerhugowaard, zag de bureaucratie in zijn eigen instelling, met moederorganisatie Parlan, sinds de decentralisatie oprukken. Voorheen had Parlan voor de specialistische gesloten jeugdzorg voornamelijk te maken met VWS. Nu met vele gemeenten. Post over dit grote verschil:

‘Wij hadden een cliëntenregistratie, daar werkten twee mensen. Op dit moment hebben wij een afdeling cliëntenregistratie, daar werken iets van 22 mensen. En al die gemeenten mogen op hun eigen manier afrekenen.’

Jeugdzorg is business en in de jeugdzorg draait het om véél geld. Niet de kinderen en de jongeren staan bij de inkoop centraal, maar allereerst de producten en procedures. Het gaat er nogal kil en zakelijk aan toe. De verschillende ‘producten’ – zorg voor kinderen – worden aanbesteed in kavels en percelen.

De lijsten met productcodes van de gemeenten zijn vaak ellenlang. Zoals in de regio Haaglanden, met Den Haag als grootste gemeente. Daar tellen alle productcodes van ‘Perceel 1, Jeugd- en Opvoedhulp’ tezamen maar liefst 19 pagina’s.

De logica van de tarieven is soms ver te zoeken. Een voorbeeld uit het Haagse. Aan het product JH2-A / 45A73, ‘Ambulante specialistische jeugdhulp’, waarachter de uitleg staat: ‘de hulpvraag vindt plaats in het gezin’, hangt een tarief van 159,60 euro. Wanneer dezelfde specialistische hulp niet in het gezin plaatsvindt maar ‘op locatie van de aanbieder’ en een organisatie kinderen en ouders naar haar kantoor laat komen, dan krijgt die organisatie in de regio Haaglanden méér geld. ‘Haaglanden’ betaalt voor deze hulp op kantoor, met de code JH2-B / 45A74, een bedrag van 200,40 euro. Dat is opmerkelijk.

De regio Amsterdam hanteert sinds 2018 SPIC’s voor de jeugdzorg; de *Segment profiel intensiteit-combinatie*. De SPIC’s zijn bedoeld ‘om de hulpvraag van het gezin/jeugdige te categoriseren en de duur en intensiteit van de jeugdhulp aan te geven’.

Volgens Vrank Post van het Transferium hebben instellingen die zaken doen met veel gemeenten, automatisch te maken met een absurde administratielast. Omdat alle gemeenten op hun eigen manier mogen afrekenen. Post ziet het met lede ogen aan:

‘Dat doen ze allemaal graag. Amsterdam heeft met de SPIC’s hun eigen ge-

doetje. Maar wij hebben bijvoorbeeld in Alkmaar te maken met het IBP: het Individuele budget plafond. Dan doet Hoorn het weer anders, die doet iets wat weer meer op SPIC gaat lijken. De Kop van Noord-Holland doet het weer anders, Zuid-Kennemerland doet het óók weer anders. Iedere gemeente heeft een andere verantwoordingsbehoefte. Het is echt een woud van regels en procedures.'

Post: 'Het was beter geweest als er voor jeugdzorg één landelijk voorschrift voor het declareren was gekomen. Net zoals het geval is voor de medische zorg.' Maar dat is niet gebeurd en daarom gaat het in de jeugdzorg volgens Vrank Post nu heel veel over de administratieve processen. Organisaties, maar ook gemeenten waren daar niet op voorbereid:

'Dat is echt een enorm gedoe. Iedere organisatie worstelt ermee hoe je dat in godesnaam op een beetje nette manier kan regelen. En zo zijn die gemeenten, als je terugkijkt, sinds 2015 tot nu, het bos in gestuurd, terwijl ze daar niet op voorbereid waren. Plus dan nog een bezuiniging van 15 procent er overheen.'

En al die 'flauwekul' die nodig is om contracten te kunnen afsluiten en te declareren, wordt niet betaald, zegt deskundige Peer van der Helm:

'Die instellingen moeten gratis meedoen aan al die overlegondes van die ambtenaren. Ik zie ontzettend goede behandelaren die worden weggetrokken uit het primaire proces, de zorg voor kinderen. Die moeten met die managers onderhandelen. Nou, gekker kan het niet zijn.'

Er zijn nóg kritischere geluiden te horen. Bijvoorbeeld van mensen die om principiële redenen tegenstander van inkoop van jeugdzorg zijn. Zoals wethouder Lara de Brito (GroenLinks) van de gemeente Wageningen. Zij zegt, in dagblad *De Gelderlander*, dat ze helemaal van de aanbestedingen af wil. De Brito: 'Zorg is geen koekje dat je wel of niet aanschaft.'

Het huidige systeem heeft volgens deze wethouder nóg een ander negatief effect. Hulpverleners zijn tegenwoordig elkaars concurrenten. En dat is, zeker bij zeer ernstige problemen – als bijvoorbeeld een kinderrechtster vanwege de veiligheid moet ingrijpen in een gezin – totaal onwenselijk, stelt zij.

'Het gaat om kinderen waarbij de rechter een maatregel oplegt. Misschien wel uithuisplaatsing om kinderen te beschermen. We hebben het hier over de intensive care van de samenleving.'

En daar past, volgens De Brito, geen concurrerende markt bij.

'EEN GIFTIGE COCKTAIL'

Maar die marktwerking is er wel. TenderNed, het platform voor aanbestedingen in Nederland, staat bol van de aanbestedingen op het gebied van jeugdzorg. En

ondertussen ontstaat er steeds meer kritiek op het systeem dat vastloopt door bureaucratie, chaos, financiële tekorten en wachtlijsten. Kritiek die in hevigheid toeneemt.

Meer dan vijfhonderd leden van de Vereniging van Nederlandse Jeugdrechtadvocaten (VNJA) luidden in maart 2018 al de noodklok bij minister Hugo de Jonge van VWS over kinderen die door het falend jeugdzorgsysteem in hun ontwikkeling worden bedreigd.

Ze schreven: ‘Al geruime tijd is sprake van een tekort aan passende jeugdhulp voor onze minderjarige cliënten. Dit betekent dat kinderen niet altijd de zorg en hulp krijgen die zij nodig hebben en verdienen, hoe hard wij voorafgaand aan, tijdens en na rechtszittingen ons best doen om die te realiseren. Dit is in strijd met de jeugdhulpplicht en het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind. En dat vinden wij niet kunnen.’

Toeval bestaat niet. Want dan blijkt dat de Rotterdamse jeugdrechtsadvocaat Marjolein Rietbergen, die in het begin van dit hoofdstuk aan het woord is, óók intensieve bemoeienis had met deze landelijke brandbrief van jeugdrechtsadvocaten die schrijven:

‘Het kan niet zo zijn dat gebrekkig inkoopbeleid, een tekort aan expertise, daadkracht en met name geld, ervoor zorgen dat kinderen en hun pleeg- of stiefouder(s) in de kou blijven staan. Als wij nu niet investeren en de jeugdhulp beter gaan organiseren, voorspellen wij een stijging van de jeugdcriminaliteit dan wel een stijging van het aantal minderjarige slachtoffers, omdat bepaalde persoonlijkheidsproblematiek onvoldoende of te laat is behandeld. Hoe dan ook betalen deze kinderen de rekening. De jeugdrechtsadvocaten roepen de minister van VWS op om met spoed – dus niet na nog meer onderzoeken, debatten en evaluaties – maatregelen te nemen om deze kinderen de hulpverlening en zorg te geven waar zij recht op hebben.’

De Tweede Kamer sprak hier natuurlijk ook over. In het debat dat op deze brandbrief volgde, memoreerde Kamerlid Fleur Agema (PVV) dat er wel erg veel van dergelijke noodkreten over jeugdzorg kwamen. Ze zei tegen minister De Jonge van VWS:

‘Het kan al wel de tiende keer zijn sinds 2015 dat we hier staan op basis van een brandbrief!’

Agema vroeg zich af of er nu eindelijk een oplossing zou komen voor de problemen die de jeugdrechtsadvocaten aan de orde stelden? Zodat er niet over een halfjaar wéér over moest worden gedebatteerd. De minister antwoordde dat het hem ‘ernst’ was met de wachtlijsten in de jeugdzorg. En dat er al ‘uitvoerig’ was gesproken met een afvaardiging van de VNJA. Hij voegde daaraan toe dat

de advocaten daarover nog een 'toelichting' zouden krijgen op hun ledenbijeenkomst.

Dat laatste is echter nooit gebeurd, zegt advocaat Rietbergen. En het gesprek dat in kleine kring op het ministerie wél werd gevoerd, was 'teleurstellend'. Ze was er namelijk persoonlijk bij aanwezig. Rietbergen daarover:

'Je voelt je niet serieus genomen. Terwijl je daar niet voor jezelf zit.'

Nu, meer dan twee jaar na hun brandbrief aan de minister, is er eigenlijk niets ten positieve veranderd, zegt advocaat Marjolein Rietbergen enigszins gedesilluseerd. Voor alles bestaan nog steeds wachtlijsten. Ze licht toe hoe ernstig zij dit vindt:

'Wij maken ons zó'n zorgen. De wachtlijst voor onderzoeken voor de Raad voor de Kinderbescherming in de regio Rotterdam is op dit moment zes maanden. En dat ze dan met droge ogen tegen ons zeggen: 'Ja, dat is nou eenmaal zo, hè?' en: 'U zult begrijpen, we hebben wachtlijsten' of: 'U zult begrijpen, ik kom hier als vervanger'. En wij denken dan: we begrijpen het niet en we willen het niet begrijpen.'

De jeugdrechtsadvocaten raken ondertussen dus wel wat murw, stelt Rietbergen:

'Ik denk wel eens: jongens, wat moeten we nou nog doen om aan de wereld duidelijk te maken dat dit zo echt niet langer kan?'

De verbetermaatregelen die de ministers De Jonge en Dekker najaar 2019 aankondigden, zoals het voorgestelde overhevelen van de specialistische jeugdzorg naar regio's, zijn voor de grote problemen niet de oplossing, stelt ook deskundige Peer van der Helm. Volgens hem wordt het er daardoor zelfs slechter op:

'Onmiddellijk terugdraaien herbergt een aantal risico's waaronder het vergroten van bestaande puinhopen en méér bureaucratie. Wat meer geld kost. Wat weer ten koste gaat van de zorg.'

Lector Van der Helm is er, alles overziend, van overtuigd dat er een parlementaire enquête komt over de 'puinhopen' in de jeugdzorgsector. Hij zinspeelt hier, zoals meer deskundigen in interviews, regelmatig op. Van der Helm zei het, in mei 2019, zó op een congres over gesloten jeugdzorg in Leiden:

'Mooie idealen gecombineerd met een stelselwijziging, méér taken en minder geld is in mijn visie een giftige cocktail. Ik sta er met mijn neus op en ik zie de problemen alleen maar toenemen. Ik ga het u vertellen: Over een aantal jaren komt er een parlementaire enquête over hoe het is misgelopen in de jeugdzorg.'

VERMALEN IN HET SYSTEEM

De media zijn inmiddels goed doordrongen van de problemen in de jeugdzorg-sector en besteden er ruimschoots aandacht aan. Ze berichtten voornamelijk over de gigantische financiële tekorten bij gemeenten. Het falen van de jeugdhulp zelf komt echter eveneens steeds indringender in beeld.

Ondanks deze eindeloze stroom aan alarmerende artikelen en reportages op radio en televisie over jeugdzorg, duurde het lang eer de politiek echt doordrongen raakte van de crisis in deze sector, stelt een kritisch Tweede Kamerlid, Lisa Westerveld van GroenLinks. Zij houdt zich intensief bezig met jeugdhulp. Het onderwerp is volgens haar te lang een stiefkindje geweest. De politiek heeft volop aandacht voor (ouderen)zorg. Maar wat betreft jeugdzorg was er volgens Westerveld de eerste jaren sprake van een blinde vlek. Omdat politici zelf meestal géén kinderen met ernstige problemen hebben, geeft Westerveld daarvoor als simpele verklaring:

‘Iedereen heeft ouders die op een gegeven moment verpleegd moeten worden, en iedereen is wel eens in een ziekenhuis geweest. Maar niet iedereen kent kinderen die problemen hebben, of dat nou een opvoedkundig probleem is of een heel ingewikkeld probleem.’

Westerveld, midden dertig, is een relatief jong Kamerlid. Dit is haar motivatie om zo veel met jeugdzorg bezig te zijn:

‘Ik spreek heel veel met jongeren zelf. Ze zeggen allemaal: ‘Ze hebben nooit naar me geluisterd.’ Ik verdiep me in ze.’

Als ik Lisa Westerveld in april 2019 voor de eerste keer ontmoet, maakt zij zich grote zorgen over Noa, die op dat moment nog leeft. Noa is een van de trieste voorbeelden waarbij de jeugdhulp faliekant heeft gefaald. Westerveld heeft intensief contact met haar en haar ouders die in Arnhem wonen. Het gaat op dat moment zeer slecht met het 17-jarige meisje. Zij werd verkracht maar durfde daarover nooit te praten. Noa hield er een posttraumatische stressstoornis (PTSS) aan over, maar die werd niet behandeld. Westerveld over Noa:

‘Ze heeft een eetstoornis ontwikkeld, een dwangstoornis, psychose, ze krijgt heel veel medicatie. Ze snijdt zichzelf. Elke keer als ik langskom, heeft ze weer verse littekens. Na twee gesprekken vertrouwde ze mij méér dan de hulpverleners.’

In het boek *Winnen of Leren*, dat aanvankelijk een dagboek was, schrijft Noa over haar buitengewoon slechte ervaringen met de hulpverleners uit de jeugdzorg. Noa verbleef in gesloten instellingen, onder meer op ZIKOS in Harreveld,

van Horizon. Ze belandde daar zeer vaak in de isoleercel. Al die opnames brachten Noa echter niets goeds, beseft Westerveld:

‘Soms gaat het weer helemaal mis en dan wordt ze tijdelijk uit huis geplaatst en moet ze na een paar dagen weer terug naar huis. Inmiddels is ze 25 keer opgenomen geweest. Ze heeft eigenlijk overal gezeten.’

In een filmpje op de website van *De Gelderlander* licht Noa zelf toe aan welke aandoeningen zij lijdt: ‘Ik heb anorexia, een depressie, een dwangstoornis, een persoonlijkheidsstoornis, ik ben gaan automutileren, wat heel erg uit de hand liep.’ En ze zegt: ‘Misschien is het beter als ik er niet meer ben. Dan hebben anderen ook geen last meer van mij en ik geen last meer van mezelf.’

Noa kan dan nog buiten lopen en een interview geven. In juni 2019 overleed zij op 17-jarige leeftijd. Het was een zogeheten ‘zelfgekozen dood’: Noa weigerde nog langer te eten en te drinken.

FOUT

Peer van der Helm stond Noa en haar ouders bij. Na haar overlijden schrijft hij hoe Noa werd vermalen in het systeem. Hij wijt haar dood zonder aarzeling aan de invoer van de nieuwe Jeugdwet in 2015:

‘Als het niet haar fout was, wat speelt dan mee in deze casus? Het antwoord is, mijns inziens, gelegen in het nieuwe systeem van jeugdzorg en GGZ die tegenwoordig gemeentelijk georganiseerd is. We dachten dat dat beter zou zijn. Maar in iedere gemeente is niet altijd het geld, de uiterst specialistische kennis en ervaring aanwezig die nodig is voor de multiproblematiek van Noa. Het gevolg was een zwerftocht langs instellingen die niet altijd de kennis en ervaring in huis hadden om Noa adequaat te helpen en een zwerftocht langs therapieën, waar ze soms slechter uitkwam. Sterker nog: aan een aantal opnames hield ze nieuwe trauma’s over.’

Van der Helm vervolgt zijn relaas over de hulp aan Noa zo:

‘We hadden dat kunnen weten bij de inrichting van het nieuwe stelsel, maar we hebben de naar schatting 250 Noa’s over het hoofd gezien. Het gaat dan om kinderen met zeer complexe multiproblematiek, zoals seksueel misbruik, eetstoornissen, snijden, suïcides, autisme, licht verstandelijke berperking en ernstige agressie, waarvan de kosten voor de behandeling in enkele gevallen kunnen oplopen tot meer dan een miljoen euro per kind op jaarbasis; welke gemeente kan dat betalen? Bovendien zijn er zeer ervaren pedagogisch medewerkers, behandelaren en psychiaters nodig die er nu vaak niet zijn. Daarom komen deze kinderen in de gesloten jeugdzorg terecht, waar ze niet thuishoren. Uit handelingsverlegenheid worden ze dan gesepareerd of 1 op 1 begeleid, iets wat hun wanhoop en pijn

alleen maar doet toenemen met alle gevolgen van dien, net als bij Noa.'

Noa's moeder noemt de bureaucratie waarin ze verzeild raakten in verband met de jeugdhulp voor Noa in *De Gelderlander* 'gekmakend'. Kamerlid Lisa Westerveld kreeg mee in welk bureaucratisch woud Noa en haar ouders terecht waren gekomen. Ze geeft een voorbeeld. Noa, die in Arnhem woonde, werd op enig moment met spoed opgenomen in de kinderspsychiatrische kliniek Accare in het Drentse Smilde, omdat er in haar eigen buurt geen plek was. Westerveld:

'Maar op dag drie hoorde ze: 'Je moet hier weer weg, want we hebben geen bekostiging voor je.' Omdat ze buiten de regio was opgevangen.'

En dus werd Noa met medicatie een weekje later alweer ontslagen. Toen ging het natuurlijk snel wéér mis, stelt Westerveld. Ze zegt: 'Dat soort dingen, dan denk je: Hoe ziek is dit systeem?'

VERPULVERD KIND

Een ziek systeem. Waarin het al geruime tijd gist. De bom lijkt te gaan barsten. De kritiek op het niet functionerende jeugdzorgstelsel is fundamenteel, en komt van alle kanten.

Zoals van Jos de Blok, bekend als directeur van BuurtZorg, een kleinschalige thuiszorgorganisatie. Hij staat ook aan het hoofd van de alternatieve jeugdhulporganisatie BuurtZorg Jong. De Blok uitte ongezouten kritiek op het systeem van de jeugdzorg, tijdens een dag over dit onderwerp van de Stichting Beroepseer eind 2018. Hij zei:

'We zijn verstrikt geraakt in belangen. Zorgaanbieders hebben belangen, gemeenten hebben belangen, we hebben inkoopteams, verkoopteams. Het zijn allemaal mensen die geen barst weten van wat er aan de hand is en met elkaar zitten te onderhandelen over geld. Dat is gewoon aan de orde van de dag. Bij gemeenten, bij verzekeraars, en overal. En we zijn het allemaal normaal gaan vinden dat mensen die écht niet weten waar het over gaat, met elkaar gaan bepalen waar het geld naartoe gaat.'

Er is heel veel geklaag over de kosten voor jeugdzorg die de pan uit rijzen. Maar enkel bezuinigen op de jeugdzorg is niet de panacee, meent De Blok. Het op de kop zetten van het stelsel wél. We moeten er simpelweg voor zorgen dat die peperdure wijkteams en andere bureaucratie weer snel verdwijnen, stelt Jos de Blok:

'De oplossing ligt in het totaal anders doen. En dan kun je echt een heleboel dingen volgens mij zó wegstrepen. Want heel veel mensen eromheen die weliswaar allemaal een baan eraan hebben, die zijn eigenlijk niet heel erg nodig. Sterker nog: die frustreren dat proces. Ik ben voor de radicale verandering. Als we

het niet nú doen, dan blijven we aanmodderen en doormodderen en dan hebben heel veel kinderen daar de komende jaren nog heel veel last van.'

Dan stuit ik op Remko Iedema, tot voor kort manager Jeugd, Zorg en Welzijn bij de gemeente Apeldoorn. Thans opdrachtgever voor zorgverleners namens acht gemeenten. Onderdeel dus van het systeem.

Iedema is vader van Roos die een 'thuiszitter' is, jargon voor kinderen die niet (meer) naar school gaan. In juni 2019 komt zijn boek *Baat het niet dan schaadt het wel* uit. Het geeft een onthutsende inkijk van hoe het zelfs een manager Jeugd bij een grote gemeente anderhalf jaar niet lukt de juiste hulp voor zijn dochter te regelen. Deze ambtenaar moet voor de zorg voor zijn dochter in een andere gemeente zijn, Deventer, waar hij woont. Remko Iedema schrijft over wat zij, als ouders, meemaakten:

'Het was een frustrerende reis door het systeem. We gingen een zoektocht in, die begon bij de kinderarts. Deze zoektocht leidde ons uiteindelijk door de wereld van de kindergeneeskunde, de Jeugdhulp en het Passend Onderwijs. En gedurende deze anderhalf jaar raakte onze grappige, intelligente Roos haar motivatie kwijt om naar school te gaan. Het maakte voor haar allemaal niet meer uit.'

Roos werd de dupe van de decentralisatie van de jeugdzorg en van hoogmoedige verantwoordelijken, stelt Iedema:

'Ondertussen werd Roos vermalen in een systeem van verkokering, ongeïnteresseerdheid en onmenselijkheid. Dit systeem was gevuld met mensen die overtuigd waren van hun eigen aanpak en hun eigen professionaliteit. En, denk ik, dat zijn ze nu nog. En na het volgende verpulverde kind opnieuw. Ze zijn ervan overtuigd dat het niet aan hen ligt. En dus verandert er niets.'

Ambtenaar Remko Iedema confronteerde zijn Apeldoornse collega's met de problemen waar hij bij de gemeente Deventer tegenaan liep en vroeg hen: 'Zou dit ook bij ons kunnen gebeuren?' Het antwoord was 'ja'. Er gebeurde nóg iets, aldus Iedema:

'De gemeenteraad van de gemeente waar ik werk, verzamelde verhalen van kinderen en ouders die vastliepen in het systeem. Het verhaal van Roos paste daar naadloos tussen.'

Een sympathieke Iedema wil graag met me spreken over dit 'verpulveren van kinderen' en de halsstarrigheid van de mensen die werken in de jeugdzorgsector.

'Gemeenten, zeker gemeentebesturen, zijn erg overtuigd van hun eigen aanpak. En als je erg overtuigd bent, dan reflecteer je wat minder', zegt hij daarover diplomatiek.

Iedema is pessimistisch. Hij denkt níet dat het de komende tijd beter wordt met de jeugdhulp:

‘Daar ben ik sceptisch over. Ik heb de zorg dat het juist erger wordt. Veel gemeenten hebben grote tekorten. Ik ben bang dat er eerder méér beheersdrang komt en méér bureaucratie dan verbetering. Ik zie het overal.’

Wat zijn dochter betreft; dat gaat inmiddels gelukkig de goede kant op, laat hij weten:

‘Er is nu eindelijk een oplossing. Ze gaat naar dagbesteding in Arnhem met als doel om de weg terug te vinden naar school. Daar zijn we optimistisch over.’

Helaas moet er toch weer een volgende horde worden genomen, licht Iedema toe:

‘Dan krijg je een beschikking voor twee maanden om maar iets te noemen. Terwijl we een oplossing voor een schooljaar zoeken. Het is mode bij gemeenten om korte beschikkingen af te geven. Daar ga ik dus tegen in bezwaar.’

Nog een voorbeeld van de gekmakende bureaucratie en verstikkende regels; afkomstig van een professional. Een man, die 43 jaar bij de instelling voor jeugdzorg De Hoenderloo Groep heeft gewerkt, beschrijft in een mail aan de gemeente Apeldoorn, waar de instelling is gevestigd, tot welke rampen deze bureaucratie leidt. DHG moet sluiten. Daarom klom hij in de pen. De gemeente plaatste de mail, zonder de naam van de man, op de website:

‘Een 17-jarige jongen was ver gekomen met zijn behandeling in De Hoenderloo Groep. Hij kon doorstromen naar een andere woonplaats en opleiding. Er was voor drie maanden een financiële overbrugging nodig, omdat de ‘indicatie was verlopen.’ (...) Ik heb hiervoor zelf gebeld met de desbetreffende afdeling van de gemeente, maar kreeg geen voet aan de grond. Wel een advies... de jongere moest zich maar melden bij het Leger des Heils. Een jaar lang structuur opbouwen, blowgedrag afbouwen, en motiveren de schoolgang weer op te pakken was in één telefoontje naar de maan: regels zijn regels. Ambtenaren willen blijkbaar niet lastiggevallen worden met de rauwe werkelijkheid van alledag en verschuilen zich achter regels en protocollen. Wat moet je dan als hulpverlener tegen zo’n jongere zeggen? ‘Leuk dat je eindelijk weer zelfvertrouwen hebt gekregen in jezelf, de mensen om je heen en dat je je na drie jaar schooluitval toch weer zo hebt weten te herpakken... Hier heb je het adres van de dichtstbijzijnde Leger des Heils.’ Er zit mijns inziens een hele dikke weeffout in het systeem.’

LIJM DE ZORG

Inmiddels gist het op allerlei vlakken en is het zó erg gesteld dat de jeugdzorg en de ggz met een manifest zijn gekomen: Lijm de Zorg. Het werd zomer 2019 gepresenteerd en heeft als motto: ‘Wat gebroken is, kan ook weer gelijmd worden’. Lijm de Zorg is een initiatief van (ex-)cliënten uit de jeugdzorg en de ggz, onder wie Nijmegenaar Louis de Mast. Hij werkt als woonbegeleider van (jong) volwassenen met autisme. En hij is ervaringsdeskundige: ‘Ik ben cliënt in de jeugdzorg geweest, maar ook in de ggz. Ik heb wel eens opgenomen gezeten in de acute psychiatrie.’

De Mast is een getekende, maar strijdbare man, die weidse vergezichten voor de (jeugd)zorg tekent. Lijm de Zorg kwam met een manifest met tien verbeterpunten. In navolging van Hugo Borst, bekend columnist en voetbalcommentator, en Carin Gaemers, die zagen hoe het er in het verpleeghuis van hun ouders aan toe ging. Zij kwamen in 2016, met een manifest voor betere zorg voor ouderen.

Een ander boegbeeld van Lijm de Zorg is de Amsterdamse journaliste Charlotte Bouwman, die in januari 2020 wekenlang actie voerde op het ministerie van VWS. Ze zat daar hele dagen met haar hond Bobby in de hal. Om de problemen in de (jeugd-)ggz onder de aandacht te brengen. Bouwman, midden twintig, probeerde de afgelopen acht jaar 21 keer een einde te maken aan haar leven. Ze wil heel graag hulp, maar staat al twee jaar op een wachtlijst omdat haar problemen ‘te complex’ zijn. Bouwman moest zelfs haar baan bij dagblad *NRC* opgeven omdat ze te ziek was. Charlotte Bouwman daarover in *Het Parool*: ‘Daar zeiden ze: je moet eerst behandeld worden. En dat snap ik wel.’

Maar die behandeling krijgt ze alsmaar niet. Op haar website www.charlottebouwman.nl, die vol staat met *NRC*-artikelen van haar hand, vertelt Bouwman hoe ze letterlijk aan den lijve heeft ondervonden dat de ggz in crisis is. Met 90.000 mensen die op de wachtlijst staan voor psychiatrische hulp. Hoewel zij nu bekendheid geniet en staatssecretaris Paul Blokhuis van Volksgezondheid diverse malen met haar sprak, krijgt Bouwman desondanks niet de hulp die nodig is. Ze heeft inmiddels weer meerdere suïcidepogingen gedaan, en was weer enkele malen opgenomen in een kliniek.

Politici haken aan bij de beweging Lijm de Zorg, onder wie de parlementariërs Lisa Westerveld en Martin Wörsdörfer van coalitiepartij VVD. Westerveld zegt in februari 2020 in ‘De Nieuws BV’, het actualiteitenprogramma van BNN/VARA op Radio1, dat zij mede door haar bemoeienis met Lijm de Zorg direct wordt benaderd door mensen die hulp zoeken:

‘Er zijn jongeren die weten Lijm de Zorg te vinden. En wat wij nu doen, is die mail doorsturen naar het ministerie. En die sturen het dan weer door naar andere

mensen die de helpdesk nu zijn. Zij gaan aan de slag. Ik voel me onderhand onderdeel van het doorverwijscircuit.'

Westerveld krijgt talloze noodkreten van jongeren die acute hulp nodig hebben:

'Je krijgt ongelooflijk veel berichten van jongeren die al 'tig keer' afwijzingen hebben gehad. Die zulke grote problemen hebben, dat ze nú geholpen moeten worden. Ik denk wel eens: leeft deze persoon volgende week nog wel? Als ik lees of hoor wat er allemaal aan de hand is. Die mensen moeten nu geholpen worden. Ik voel me regelmatig schuldig dat ik ze weer doorverwijs, want ze hebben echt directe hulp nodig.'

Ze hoort over de lange wachtlijsten voor jongeren met complexe psychiatrische problemen:

'Ik kreeg een paar weken geleden een appje van een jongere die ik al wat langer ken. Zij zou in augustus met spoed opgenomen moeten worden. Ze heeft een intake gehad en kreeg een paar weken geleden [is na vijf maanden!, red.] een telefoontje met de mededeling: 'Ja sorry je bent toch te complex voor ons.' Ze heeft vijf maanden, terwijl ze eigenlijk met spoed geholpen moest worden, moeten wachten op een telefoontje. Ze kan dus weer van voren aan af beginnen. Ze weet niet waar ze een plek moet zoeken.'

In het radioprogramma snijdt Lisa Westerveld nog een ander probleem aan: het ontbreekt steevast aan juiste cijfers en feiten over jeugdzorg. Waardoor de omvang van de problemen in de jeugdzorgsector niet in beeld kan worden gebracht:

'Wij hebben nu als Kamer geen flauw benul of het enkele tientallen, enkele honderden of enkele duizenden jongeren zijn met ernstige problemen. Daar moeten we wel meer inzicht in krijgen, anders kan je nooit tot oplossingen komen.'

NAWOORD

Dit boek eindigt midden in de actualiteit. Dagelijks komen er negatieve berichten over jeugdzorg naar buiten. Over aanhoudende tekorten van gemeenten door jeugdzorg. Over ouders die wanhopig op zoek zijn naar de juiste hulp voor hun kind. Over de Inspectie voor Gezondheidszorg en Jeugd die een kritisch rapport schrijft over een instelling. Of over aanbestedingen waarover eigenlijk iedereen klaagt of er schande van spreekt, behalve de partijen die deze aanbestedingen uitschrijven of winnen.

Het aantal uit huis geplaatste kinderen is met 46.000 niet minder geworden, maar toegenomen. Nederland is 'kampioen' uithuisplaatsen en opsluiten van kinderen. In Nederland zitten er rond de 420 kinderen op de 5 miljoen inwoners in een gesloten instelling. In Denemarken, een vergelijkbaar land, zijn dat er 5. Jaarlijks worden rond de 3.000 kinderen opgenomen in een gesloten instelling voor jeugdzorg, de JeugdzorgPlus. Tehuizen die niet onderdoen voor gevangenen.

Ruim 180.000 kinderen in ons land hebben ernstige psychiatrische problemen, maar de hulp aan hen is niet (meer) vanzelfsprekend. Die zorg is na de decentralisatie van de jeugdhulp bij de psychiaters weggehaald. Gemeenten bepalen nu wat er met een 'geestelijk ziek' kind gebeurt. Want de gemeente betaalt de hulp.

De nieuwe Jeugdwet van 2015 beoogde effectievere jeugdzorg, liefst in het gezin zelf. In ieder geval zo dicht bij huis als mogelijk. Het kwam allemaal niet van de grond. De gemeenten moesten 15 procent op jeugdzorg bezuinigen, en moesten tevens compleet nieuwe organisaties optuigen (de wijkteams) om die zorg te regelen. Van de 3,7 miljard die er landelijk aan jeugdzorg wordt uitgegeven gaat ruim 1 miljard naar bureaucratie, naar ambtenarij en naar overhead in organisaties, in plaats van naar directe zorg aan kinderen.

Landelijke en plaatselijke politici vragen om ingrijpen, zelfs om een complete stelselwijziging. Deskundigen noemen de huidige Jeugdwet ronduit een ramp. Critici stellen dat in ieder geval de bezuiniging op jeugdzorg moet worden teruggedraaid. Er moet juist veel meer geld bij.

De marktwerking, het pure winstbejag, de aanbestedingen, zijn de dood in de pot. De instellingen van jeugdzorg varen daar wel bij, de kinderen niet. Omdat de kwaliteit van de hulp niet centraal staat, maar geld.

De raadsleden in de gemeenteraden in Nederland, die hun colleges van burgemeester en wethouders moeten controleren, hebben geen grip op de uitvoering

van de jeugdzorg. Ook niet op de aanbestedingen. Ze erkennen dat zelf. Ze hebben geen tijd om zich dit zeer bewerkelijke dossier eigen te maken, en ze missen ook de deskundigheid daarvoor. De aanbesteding in Noord-Holland Noord die leidde tot de komst van de gesloten instelling Antonius in Bakkum, is een schrijnend voorbeeld van hoe het mis kan gaan met het aanbesteden van zeer specialistische jeugdhulp door ondeskundige ambtenaren.

Hoe moet het wel? Het zou aanbevelenswaard zijn als niet alle gemeenten meer afzonderlijk de jeugdhulp hoeven in te kopen middels tijdrovende en kostbare aanbestedingen. Misschien moet deze bevoegdheid weer terug naar de provincies? Of naar de Rijksoverheid?

Ook moeten raadsleden daadwerkelijk de jeugdzorg in hun gemeente kunnen controleren. Die moet niet worden geregeld in achterkamertjes (van de colleges en de aanbieders), maar in de gemeenteraad. Daarvoor is er échte transparantie nodig. Onder het mom van 'concurrentie' vinden Europese aanbestedingen nu in het diepste geheim plaats. Niet alleen raadsleden, ook burgers, verliezende organisaties voor jeugdzorg of journalisten die willen weten hoe een aanbesteding is verlopen, hebben het nakijken.

Het parlement staat eveneens buitenspel. Parlementariërs zien dat het misgaat in de sector jeugdzorg, ze zien en horen van deskundigen, burgers en radeloze ouders dat kinderen niet de benodigde – specialistische – hulp krijgen, dat er ellenlange wachtlijsten zijn, dat kinderen nog steeds volop worden opgesloten in isoleercellen, dat er te veel kinderen slachtoffer worden van zelfdoding. Maar juist omdat de jeugdzorg naar de gemeenten is overgeheveld, hebben ze weinig tot geen gereedschap om in te grijpen. Of om de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS), thans Hugo de Jonge, die verantwoordelijk is voor jeugdzorg, tot actie te dwingen.

Ook de toezichthouders, zoals de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd, moeten veel beter en actiever controleren of er goede zorg aan kinderen wordt geboden. Er is thans veel kritiek op deze 'inspectie op afstand'. Zij grijpt eigenlijk nooit écht in, bijvoorbeeld door een wanpresterende instelling voor jeugdzorg (definitief) te sluiten.

Binnen de organisaties voor jeugdzorg zelf moet de controle en de inspraak eveneens beter worden geregeld en gegarandeerd. Er zijn wel raden van toezicht, en cliëntenraden of andere gremia voor inspraak, maar de praktijk leert dat met name cliënten en hun ouders bar weinig in de melk te brokkelen hebben. Raden van toezicht zijn evenmin, ten onrechte, kritisch op de besturen en tikken die amper tot niet op de vingers. Ze zijn onderdeel van het systeem.

Het financiële reilen en zeilen van de organisaties voor jeugdzorg, die dik-

wijls hangen onder grote holdings, is te vaak niet transparant. Er kan bijvoorbeeld niet worden gecontroleerd of het geld daadwerkelijk aan jeugdzorg wordt besteed, of dat het naar overhead, naar marketing of naar (te) hoge salarissen van bestuurders gaat.

De minister is 'stelselverantwoordelijke'. Hij is eindverantwoordelijk voor goede jeugdzorg in Nederland. Maar hij bemoeit zich daar inhoudelijk zelden mee, en wijst voor problemen met jeugdzorg naar de gemeenten. De minister komt wel met talloze actieplannen en rapporten. De FNV noemt De Jonge de 'meest onwrikbare minister' die de vakbond ooit heeft meegemaakt.

Ook de woordvoerders van de organisaties voor jeugdzorg, van de gemeenten en van het ministerie van VWS, zijn onwrikbaar te noemen. Zelden kostte het bij een journalistiek onderzoek zó veel inspanningen en doorzettingsvermogen om antwoorden te krijgen. Bij heikele kwesties lukte het bijna nooit de verantwoordelijken zelf te spreken; de minister, wethouders of bestuurders van de instellingen voor jeugdzorg. Alles moest lopen via de woordvoerders. Gedurende de hele onderzoeksperiode van ruim twee jaar, leidde dat tot – opzettelijke – einde-loze vertraging en regelmatig tot vervelende situaties. Bijna alle communicatie-medewerkers wezen er tevens op dat al die vragen, hen zéér veel tijd kostten. En insinueerden dat het zelfs niet geoorloofd was om die – kritische – vragen te stellen.

Telkenmale schermden ze er ook mee dat al die vragen of negatieve publiciteit ten koste zou gaan van de 'kwetsbare kinderen'.

Kinderen van de Staat gaat over die 'kwetsbare kinderen'. Het verhaal is grotendeels door hen zelf verteld en is vooral voor hén geschreven. Door bloot te leggen wat er allemaal misgaat in de sector van de jeugdzorg, door muren van dit haast onneembare bolwerk te slechten, komt er hopelijk besef. En komen er hopelijk verbeteringen.

Misschien ook, wordt het dan in de toekomst beter voor deze Kinderen van de Staat.

Hélène van Beek